

Деякі питання правового регулювання використання надр в Україні.

УДК 347.136:659.1

Муренець І. Г., студентка 4 курсу  
факультету економіки і права, ХНЕУ

Проаналізовано питання щодо правового регулювання використання надр в Україні, а саме мінеральних вод. Вивчено основну нормативно-правову базу з цього питання. Запропоновано можливі шляхи вирішення існуючих проблем в цій сфері.

Проанализированы вопросы относительно правового регулирования использования недр в Украине, а именно минеральных вод. Изучена основная нормативно правовая база по этому вопросу. Предложены возможные пути решения существующих проблем в этой сфере.

Annotation. An analysis of questions is in relation to the legal adjusting of the use of bowels of the earth in Ukraine, namely mineral waters. The basic is studied normatively legal base through this question. The possible ways of decision of existent problems are offered in this sphere.

Ключові слова: надра, правове регулювання, мінеральні води, національне законодавство, добування надр.

На сьогодні Україна є лідером у видобутку мінеральних вод різних за бальнеологічними властивостями та хімічним складом. Це дає можливість ефективно використовувати мінеральні води для різних цілей, як для лікувальних, так і промислового розливу.

В усі часи виникала проблема ефективного використання природних ресурсів. Вирішення даної проблеми дало б змогу максимально задовольнити потреби людини, як матеріальні, так і духовні. Однак, на сучасному етапі, ще спостерігається безліч проблем з цього питання. Не дивлячись на цілу низку міжнародних нормативно-правових актів та актів національного законодавства, в цій сфері,

процедура захисту навколишнього природного середовища, а також процедура забору та використання мінеральних вод загалом, є досі актуальною та недостатньо вирішеною. Мінеральні води є складовою частиною надр та підпадають на сьогодні під правове регулювання надрокористування в Україні. Так, ст. 1 Кодексу України «Про надра» (далі – КпН України) дає наступне поняття надр: «надра – це частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння» [1; Ст. 1].

Таким чином виникає необхідність аналізу правового регулювання щодо використання надр, регулювання якості, добування та промислового використання мінеральних вод. Крім того необхідним є виявлення та дослідження недоліків діючого законодавства України у даній сфері діяльності, з метою усунення існуючих недоліків, а також подолання наявних проблем.

Так, право користування надрами є різновидом права природокористування і має свої особливості. Його слід розглядати як об'єктивне та суб'єктивне право. Як об'єктивне право – це один із центральних інститутів гірничого права тому що надра становлять виключну власність народу України і надаються тільки в користування .

Цей інститут включає сукупність правових норм, що регулюють правовий режим використання надр, підстави і порядок виникнення та припинення права користування надрами, основні права та обов'язки надрокористувачів.

Державному регулюванню підлягають, передусім, сукупність природних і природно-соціальних умов і процесів, природні ресурси, як такі, що залучені до господарського обігу, так і ті, що на цей час не використовуються в народному господарстві.

Відносини, які виникають у зв'язку з вивченням, використанням і охороною надр та використанням відходів гірничо-добувного комплексу і пов'язаних із ним переробних виробництв (торфу, сапропелей та інших специфічних мінеральних ресурсів, включаючи підземні води, ропу соляних озер і заливів морів) називаються гірничими відносинами. Право користування надрами є різновидом права природокористування. Це

один з інститутів екологічного права, який формується у системі гірничого права, має свої особливості, включає в себе сукупність правових норм, що регулюють підстави і порядок виникнення, зміни та припинення права надрокористування, права та обов'язки надрокористувачів.

Так, суб'єктами права користування надрами згідно зі ст. 13 КпН України можуть бути підприємства, установи, організації, громадяни України, а також іноземні юридичні особи та громадяни [1; Ст. 13]. Тобто суб'єктами права користування надрами в Україні визнається коло осіб, які в установленому законом порядку набули право користування надрами і несуть у зв'язку з цим відповідні права і обов'язки щодо геологічного вивчення, раціонального використання надр та їх охорони.

Змістом права користування надрами є права і обов'язки, які встановлені законодавством України про надра для суб'єктів права користування надрами щодо наданих їм ділянок надр.

Плата справляється у вигляді платежів за користування надрами, відрахувань за геологорозвідувальні роботи за рахунок державного бюджету, збору за видачу спеціальних дозволів (ліцензій) та акцизного збору. Нормативи плати за користування надрами та порядок її справляння встановлюється Кабінетом Міністрів України [1]. Розміри плати за користування надрами дедалі збільшується, та як нам вбачається цей факт не приносить позитивного результату для країни. Законодавством України пільгами щодо плати за користування надрами користуються лише державні дитячі спеціалізовані санаторнонезначна кількість осіб, серед них, загалом, курортні заклади, які звільняються від плати за здійснення видобутку мінеральних вод у частині, що використовується для лікування на їх території та ін. Інші особи сплачують державі значний процент від використання надр. Такий стан речей призводить до падіння попиту на надровикористання та значне зменшення кількості інвесторів. В цьому випадку корисним для нашої країни є перейняття зарубіжного досвіду. Так, за законодавством багатьох країн світу процент плати за користування надрами становить 8-16%. Така ставка дозволяє поповнювати державний бюджет та є приємливою для інвесторів-надрокористувачів.

Щодо особливостей правового регулювання отримання права користування надрами, то цей напрямок діяльності державних органів потребує найбільш ретельного вивчення та вдосконалення. Так, як слушно зазначає В. М. Комарницький: «...особливістю набуття права на експлуатацію надр є численні дозвільні процедури, котрі має пройти фізична чи юридична особа, яка бажає отримати у користування певну ділянку надр»[2].

Така дозвільна процедура має на меті попередження порушень в сфері надрокористування та забезпечення основної задачі – збереження та раціональне використання надр. Однак наявність неузгодженої дозвільної системи та, загалом колізійних суперечок між діючими нормативно-правовими актами призводить до суттєвих складнощів та порушень при отриманні права користування надрами. Так, В. Мохов зазначає: «...у п. 2 порядку видачі спеціальних дозволів на користування надрами йдеться, що дозволи видаються Мінприроди переможцям аукціонів, а також надрокористувачам у випадках, передбачених п. 7 цього Порядку. Водночас у випадках, передбачених пп. 1, 2, 7, 11, 12 і 14 п. 7, дозволи видаються за рішенням Кабінету Міністрів. У решті випадків – на підставі вирішення Міжвідомчої робочої групи. Чим цікаві ці підпункти, що рішення за ними повинен приймати Кабінет Міністрів? Можливо, тим, що підпункти стосуються переважно приватних інвесторів. Виходить, що навіть після того як ви провели розвідку і захистили запаси за свій кошт, якщо ви купили цілісний майновий комплекс, створений спеціально для розробки цього родовища тощо, ви все одно зможете отримати спеціальний дозвіл на користування надрами лише діставши «схвалення» Кабінету Міністрів України» [3].

Таким чином питання здобуття та користування мінеральними водами в Україні, загалом планування надрокористування є недостатньо вирішеними на сьогодні. Як нам вбачається, правове регулювання раціонального, комплексного використання та охорони надр полягає у правовому забезпеченні системи економічних, правових, еколого-соціальних, управлінських, технологічних та науково-технічних заходів, спрямованих на якомога повне та раціональне вилучення з надр їх корисних властивостей (геолого-економічних, санітарно-гігієнічних,

екологічних тощо) з одночасним збереженням якості навколишнього природного середовища та максимально можливим його відтворенням, що має забезпечити безпеку здоров'я та життя людей, задоволення їх майнових й екологічних інтересів та економічних інтересів суспільства. Сучасне законодавство про надра України знаходиться у стані розвитку, а тому йому притаманні такі риси, як непослідовність, незавершеність, деяка неузгодженість з іншими галузями права, відсутність чітких юридичних визначень та гарантій. Такий незадовільний стан законодавства при кризі техногенної екологічної безпеки в умовах набираючого темпу процесу закриття шахт призведе до виникнення серйозних по наслідках надзвичайних ситуацій техногенно-екологічного характеру. Для відвернення цього необхідна дійова правова база удосконалення механізму регулювання, управління та контролю суспільними відносинами в процесі використання та охорони надр.

#### Література

1. Кодекс України про надра: закон України від 27.07.1994 № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – Ст. 340.
2. В. М. Комарницький. Право надрокористування (питання набуття цього права та інші. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/VIduvs/2009\\_4/09\\_4\\_4\\_1.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VIduvs/2009_4/09_4_4_1.pdf)
3. Закон повинен працювати. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120692>

Зав. кафедри  
правового регулювання економіки  
к.ю.н., проф.

Сергієнко В. В.

Керівник, викл.

Жирнова К. О.

Автор

Муренець І. Г.